

Yalanın Değeri / Yorumun Önemi

The Value of Lie / The Importance of Interpretation

Melodi Çakın *

melodicakin@gmail.com

Özet

Bu yazıda Nietzsche'nin metafizik eleştirisi yürütürken sıklıkla değindiği yalan meselesi üzerinde durulmuştur. Eleştirinin uğrak noktalarından biri ve belki de en önemlisi olan Platon felsefesinde yalanın kullanım biçimi ele alınarak; bu doğrultuda Nietzsche felsefesinde yalanın amacı, önemi ve değeri sorgulanmıştır. Platon felsefesinde göze çarpan hakikat/yalan ikiliği ve filozofların yalanı kullanma hakkı, Nietzsche felsefesinde yerini farklı bir ikiliğe bırakmaktadır. Bu çalışmanın sonucunda Nietzsche'nin yalan/hakikat meselesine yaklaşımı üzerinden metafizik gelenek eleştirilirken, yorumların değerini ikiye bölen kategorik sınırlandırma alışkanlığının sürdürüldüğü gösterilmek istenmiştir.

Anahtar kelimeler: Yalan, hakikat, değer, metafizik, nihilizm.

Abstract

This article focuses on the issue of lie that Nietzsche often refers to in his metaphysical criticism. By discussing the form of lie in the philosophy of Plato which is one of the points of criticism, perhaps the most important, this article questions the purpose, importance and value of lie in the philosophy of Nietzsche. The truth/lie dichotomy in the philosophy of Plato and philosophers' right to use 'lie' leave its place to a different twist in Nietzsche's philosophy. As this article criticizes the metaphysical tradition through Nietzsche's approach to the lie/truth problem, the main purpose is to show the fact that the habit of categorical limitation which divides the value of interpretations is still sustained.

Keywords: Lie, truth, value, metaphysics, nihilism.

---

* Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi, Felsefe Bölümü.

Yalan meselesi Nietzsche'nin eserlerinde hatırı sayılır bir öneme sahiptir. Kendisi mutlak hakikatin varlığına karşı duran bir filozof olsa da, adeta mutlak hakikat savunucularından daha ateşli bir şekilde insanların dünya tasarımlarındaki yalanlara saldırmaktadır. Bu saldırının temelinde ise kişinin kendisine dürüst olması düsturu yer almaktadır. Varoluşun tehlikeli ve karanlık yanı karşısında kendisini kendisine karşı yalan söyleyerek korumaya alan bir insanlık tasviri çizen Nietzsche için, bu yalanlar hakikatin varlığını kanıtlamak adına kullanılan bir metafiziğe bulaştıkları her anda onun eleştiri oklarından nasibini almalıdır. Nietzsche'nin yalanla ilgili sorunu, yalanın hakikatten uzaklaştırması değil, bazı yalanların yaşamın değerini düşürecek ve insanlığı "hasta" kılacak denli yaşamsal gerçekliğin üstünü örtmeye kalkışmalarıdır. Bu bağlamda Nietzsche, metafizik geleneği yalan meselesi üzerinden baştan sona sınamaya tabi tutar ve Platon felsefesiyle başladığını düşündüğü büyük bir yalanın peşine düşer.

"Hakikat-yalan" ikiliğinde yalanın değeri Platon'un eserlerinde hatırı sayılır bir öneme sahiptir. *Devlet* diyalogundan hatırlanacağı üzere, Platon mevcut toplumsal anlayışa ters düşebileceğini düşündüğü yeni bir fikri halka açıklarken, diyalektik düşünmeye aşina olmayan halkın bu fikri anlayamayacağını ve dolayısıyla da kabullenemeyeceğini düşündüğü durumlarda filozofun yalanı -yani mitosa dayalı bir söylemi- kullanabileceğini dile getirmiştir. Yalanın kullanımı ise şu koşulla sınırlandırılmıştır: Yalnızca felsefe eğitiminden geçmiş filozof-yöneticiler kamusal alanda yalan söyleyebilir. Çünkü onlar yalanı kişisel çıkarları uğruna değil yalnızca ve yalnızca kamu yararı için kullanacaklardır. *Devlet'te* yalanın bunun dışındaki bir kullanımı ise kesinkes yasaktır (Platon, 1958, 389c). Bu bakımdan Platon'un felsefesinde yalanın kamusal bir değeri olduğu görülmektedir. Hakikatin bilgisinin yanında yalan söyleme yetkisi de filozof-yöneticilere verilmektedir.

Yalanın bu değeri on dokuzuncu yüzyılda Nietzsche tarafından bu kez varoluşsal bir perspektiften sorgulamaya açılır: Niçin yalan söyleriz? Hangi durumda bu yalan bizim için değerli bir hal alır? Yalan karşısında hakikati yüceltirken aslında tam olarak neyi unutuyoruz? Nietzsche'nin "*Ahlakdışı Anlamda Doğruluk ve*

Yalan Üzerine” başlıklı metni, bu soruların cevabını, belki de en doğrudan yanıtladığı yazılarından biridir. Sırf sanatlı bir dil ve parçalı bir anlatım biçimi kullanmasıyla dahi Nietzsche, Platon’un sanatı bir yalanlar bütünü olmaya indirgeyen hakikat görüşünün değerini sorgulamaya açmaktadır. Bu yazıda “yalan” zihnin en üstün becerilerinden biri olarak ele alınır: Yalan söylemek insanlar için hayatta kalmanın vazgeçilmez koşullardan biridir. Onun sayesinde ki yaşam katlanılabilir bir hal alır. Bu nedenle yalan insan hayatının onsuz olmaz koşullarından biridir. Üstelik yalan, yalnız yaşamı değil hakikati de korur; çünkü sıradan insanlar hakikatlere katlanamazlar. Bu bakımdan onların güvende hissetmek, bir arada yaşayabilmek için yalanlara ihtiyaçları vardır.

Nietzsche’ye göre insanların tutundukları en güçlü yalan, çeşitli öte-dünya fikirleridir. Bu fikirler mutlak bir hakikatin varlığına duyulan inançla beraber insanlığın ürettiği tüm kültür faaliyetlerine sirayet ederek onları alttan alta belirler. Özellikle felsefe ve onun aracıolan kavramlar, mutlak hakikatin yalnızca bir inanç nesnesi olduğunu unutturur. Bu esnada insanlar mutlak bir hakikate duydukları inanç uğruna küçük ve acı hakikatleri yok etmeye,yani onlarıgörmezden gelmeye, yok saymaya ya da çarpıtmaya kalkarlar. Böyle bir çarpıtmanın önünü alabilecek, acı hakikatleri katlanabilir kılabilecek tek faaliyet ise sanattır. Bu hakikatler, felsefede ve dinde iddia edilenin aksine mutlak olmaktan öte, bireysel yaşamla birebir bağlantılı olan ahlaki olmaktan uzak, basit, çirkin ve acı hakikatlerdir (Nietzsche, 2011b,F1). Yaşamla ilgili katlanılmaz gelen bu hakikatleri değiştirme ve insan için kabullenilebilir bir biçime sokma etkinliği olarak sanat ise şu işe yarar; sanatın örttüğü güzellik örtüsüyle dünya ve yaşam insan için vazgeçilmez, olumlu, değerli bir hal alırken (Nietzsche, 1998, s. 61-62), sanat aynı zamanda hakikate dayanma gücü vererek onu koruma altına alır (Nietzsche, 2011b, F107).

Nietzsche yalanı “Kişinin gördüğü bir şeyi görmemiş olmayı istemesi ya da görmüş olduğu bir şeyi öyle görmemiş olmayı istemesi” olarak tanımlar (Nietzsche, 1996, F55). Böyle tanımlandığında yalan, yaşama dair yaşamın kendisi dışında bir değer yüklediği yahut bir hakikat dile getirme iddiasında bulunduğu

her durumda söylemi bir yalan olmaya indirger. Mutlak olmayan, geçici, basit hakikatler ise yaşamın kendisindedir. Yaşam, bengi bir oluş halinde devam ederken oluşun dışında kalıcı, ezeli ya da ebedi bir şey yoktur. Oluşun yazgısı her şeyin yerini bir diğerine bırakması, bu esnada da başlangıçtaki haline geri dönmesidir. Yükselen yaşam bereketi, azalan yaşam kıtlığı getirirken, bu akış içinde mutlak bir anlam ya da amacın varlığı mevcut değildir. Yaşamın üzerinde seyreden tüm anlam ve amaçlar, günü geldiğinde yıkılmaya yazgılıdır (Nietzsche, 2010a, s. 58; 642; 645). Bengi oluşun bu ağırlığını derinden duyumsayan halklar her yerde parçalanma ve çöküş görerek varoluşa dair derin bir isteksizlik duymuş ve bu isteksizliği çeşitli ötedünya fikirleri üreterek gidermeye çalışmışlardır (Nietzsche, 2005b, s. 117-118). Nietzsche'ye göre bu, istencin bir özelliğidir; istenç dünyaya dair bir yanılsama üretme yoluyla dahi olsa da yaşamaya ayartır.

Antik Yunan dünyasının tragedya eserleri ürettiği dönem, yaşama dair böyle bir ayartının duyulduğu ve bunun sonucunda sanatsal üretimin gerçekleştiği bir dönem olarak görünmektedir (Nietzsche, 2005b, s. 36-37). Doğanın güçlerinin sanatsal ifadesi olan Apolloncu düş gücü ile *Dionysosçu* hakikat anlayışının bileşimi tragedya eserlerinin doğmasını sağlamıştır. Apolloncu düş gücü, dünyayı bir güzellik, düzen ve uyum çerçevesinden resmederken, tragedyada bu güzelliğin gücü yalnızca olumlu bir etki yaratmak adına kullanılmamıştır. Bunun yanısıra "*Dionysosçu* hakikatler" olarak adlandırılacak, varoluşun en derin acıları, korkuları, tehlikeleri de bu güzellik formunda tragedya seyircisinin düş gücüne aktarılmıştır (Nietzsche, 2005b, s. 40-42). Böylesi bir sanat anlayışı, Yunanlılara yaşamı tüm acılara, belirsizliklere ve tehlikelere rağmen olumlayabilme ve acı veren hakikatleri, onlara katlanabilmek uğruna yok etmeye çalışmadan kabullenebilme fırsatı sunmuştur. Böylece sanatın koruyucu kanatları altında acılar karşısında yalnızca avunmanın ötesine geçerek yaşamın tehlikeli/kaotik yanıyla yüzleşmek mümkün olabilmektedir. Bu sayededir ki kişi, kendisine yaşam hakkında yalan söyleyerek onu güzellemeyi bırakabilir. Kültür faaliyetleri çeşitli varoluşsal avunma biçimleri olarak ele alındığında, Avrupa kültür tarihi, ya sanatın güzellik örtüsü ile avunulduğu; ya bilginin hazzına ve onun varoluşu

iyileştirebileceği inancına tutunulduğu; yahut görünüşlerin ardında bengi bir yaşamın akıp devam ettiği fikrine bağlanılan çeşitli dönemler geçirmiştir. Nietzsche bu sonuncu varoluşsal avunma biçimini “metafizik avuntu” olarak adlandırır (Nietzsche, 2005b, s. 118). Öte-dünya inancını geliştirip şekillendiren de böylesi bir avunma biçimi olmuştur. Metafiziğin “varlık”, “istenç”, “idea”, “töz”, “tanrı” gibi tüm kavramları bu avunma biçiminin peşinden giden felsefenin icatlarıdır. “Bu kavramların hakikat olduğu” iddiası ise insanlığın kendisine dair söylediği en uzun ve en eski yalan olmuştur (Nietzsche, 2003a, s. 7-8). Felsefe ve dinde (özel olarak Hıristiyanlık’ta) bu hakikat anlayışı üzerinden inşa edilen tüm ahlak görüşleri de Nietzsche tarafından “yalan” alanına gönderilir. Bu nokta hakikat ile yalanın buluştuğu yerdir. Dünyaya dair her türlü tasarım bir kurgu olduğundan, kurgunun kendisini hakikat ilan etmesi sanatın ötesine geçip yalan alanına varıldığını göstermektedir. Nietzsche’nin deyişiyle tasarımın tasarım olarak bırakılmaması, kendi dünya tasarımlarının hakikat olduğu iddiası filozofların ve rahiplerin temel yalanı olmuştur (Nietzsche, 1996, F55).

Peki, yalanın hakikate dönüşmesi tam olarak nasıl gerçekleşmiştir? Nietzsche’ye göre bu durumun kökeni Yunanlıların tragedya eserleri ürettikleri tarihe kadar geri götürülebilir. Tragedya’da kahramanın onu yokoluşa götüren yazgısı ve bu duyguyu doğrudan ileten müziğin bileşimi, tragedya seyircilerinde görünüşlerin geçiciliğinin ardında bengi bir yaşamın akıp gittiği avuntusunu yaratmıştır (Nietzsche, 2005b, s. 101). Bu fikir üzerinden şekillenen Yunan kültürü, yaşama dair bir bilgi açıklığını ve eleştirel düşünmeyi doğurmuştur (Nietzsche, 2010b, s. 32-33). Eleştirel düşünce ise görünüşlerin çokluğu ardında bir birlik olduğu fikrine ulaştırmıştır. İşte bu yüksek bir kültürün yarattığı verimlilikten ilk felsefi düşünmenin ve çeşitli yaşam öğretilerinin filizlendiği andır. Dünyayı bir birlik olarak görme ve bu birliği açıklama arzusu, ona uygun bir yaşam biçimine sahip olma arzusuyla bir arada yürümüştür. Tragedya sanatçısı mısraları ile yaşamı ve dünyayı anlatır; müzik ile onun türküsünü tutturur iken, felsefeci de kavramları ile görmüş olduğu birliği düşüncede ve yaşamda inşa etmeye girişmiştir (Nietzsche, 2010b, s. 48-49).

Bu girişimin varoluşa dair yegâne açıklamaya, mutlak bir hakikat düşüncesine dönüşümü ise Nietzsche'ye göre Sokrates ve akabindeki Platon felsefesi ile gerçekleşmiştir. Zira Nietzsche'nin sanata ve onun hakikatle ilgisine yoğunlaştığı ilk dönemlerinden sonra, yegâne ilgisi bu mesele üzerine sabitlenmiştir. Felsefe bu andan itibaren "belirli bir ahlak anlayışı üretme" ve bu ahlak anlayışını tüm insanlık için geçerli kılma çabasına dönüşmüştür. Bu ahlak anlayışının mutlak hakikatlerle ilgisi ve onun değeri ise Nietzsche'nin temel sorusu haline gelmiştir (Nietzsche, 2011a, Öndeyiş F5). Bu ahlak anlayışı üzerinden belirlenen değerlerin kültür ve yaşamı yozlaştırdığı tespitinde bulunan Nietzsche, kültür ve yaşamı mevcut ahlak anlayışından temizleyecek ve onu eski zenginliğine kavuşturacak yeni değerler üretme görevini, en önemli görev olarak filozoflara devretmiştir. Bu yeni değerlere ancak eskilerin değersizliğinin gösterilmesi ile yeşerebilecekleri bir alan açılacağından, kendi görevini ise mevcut putları kırmak, yani eski değerlerin değerinin kökenlerine inerek buradaki hakikat iddiasını alaşağı edebilecek metafizik inanç unsurlarını ortaya koymak olarak belirlemiştir (Nietzsche, 2011a: F1; F2; F17). Bunun için tarihte ahlakın temel değer haline geldiği kırılma noktasına geri dönmek ve burada hakikatin ve yalanın anlam ve değer bakımından nasıl bir dönüşüme uğradığını göstermek gerekmektedir.

Ahlakın trajik kültürün karakteristik yapısını oluşturan yaşamda güçlü olmanın ve güçlü olmak için bilgili olmanın üzerinde bir değere yükselerek temel değer haline gelişi ve yaşamın değerini alaşağı edişi, trajik kültürün yaşlanmaya yüz tuttuğuna delalet etmekte iken, aynı zamanda onun yozlaşarak çöküşünün yaklaştığının habercisi olmuştur. Yozlaşan kültüre paralel olarak yıpranan Antik Yunan psikolojisi sebebiyle, yaşama uygun, onu yükseltmeye, zenginleştirmeye çağıran içgüdüler artık çöküşe doğru götürmeye başlamıştır. Bu sebeple içgüdüler karşısında akıl ve mantık daha önemli bulunmaya başlanmıştır; akıl ve mantıkla dokunacak kavramları temele alan erdemli bir yaşam biçimi, acı hakikatler karşısında güçlenmeye tercihilmeye başlanmıştır. Nietzsche'ye göre bu dönüşümün ifadesi, tragedyanın ve mitoslu anlatımın parçaları üzerinden yükselen ve bir süre sonra onun üzerini tamamen kaplayan Sokratesçi yaşam

görüşünün ve ahlak anlayışının Antik Yunan toplumunda değer kazanması olmuştur (Nietzsche, 2005a, s. 109-112). Acılara rağmen varoluşu değerli kabul etmeye götüren trajik sanattan *Dionysosçu* öğeler temizlenmeye başlandığında, trajik sanat da anlamını yitirerek kültür sahnesindeki yerini salt Apolloncu uyum görüşü üzerinden yükselen bir felsefe anlayışına bırakmıştır.

Sokratik metotla sanatın üzerine yükseltilecek felsefi bir yaşam tarzının, varoluşla ilgili acıyı iyileştirebileceğine inanan ve bu yaşam biçimine tutunan Antik Yunan toplumunda, bu değişime paralel olarak yeni bir insan tipi türemiştir. Bu yeni ortaya çıkan insan tipi Nietzsche tarafından “kuramcı insan” olarak adlandırılır (Nietzsche, 2005b, s. 100). Kuramcı insan, bilgiye yaşamın üstünde bir değer biçer. Trajik çağın yaşamda acılara karşı güçlenmeye değer veren ve bunu sanat aracılığıyla gerçekleştiren trajik insanı ile kuramcı insanın arasındaki benzerlik ve fark da bu noktada belirginleşir: İkisi de yaşamın anlamı hakkında bir tasarım kurgularken, trajik insan bu tasarıma tasarım olarak hayran olup ona tutunur. Kuramcı insan ise bu tasarımlar aracılığıyla yaşamın üstünde bir hakikate ulaşma dürtüsü ile mevcut anlamların tümünün altını oyarak kendi tasarımlarının hakikate ulaştırabileceğine inandığından, devamlı olarak bilimsel bir arayışın ve bilimsel olarak inşa edilen bir dünyanın peşindedir (Nietzsche, 2005b, s. 100).

Nietzsche, Antik Yunan toplumunda Sokratesçi dünya görüşünün ortaya çıktığı anı yozlaşmanın bir semptomu olarak tespit ettikten sonra, Platon felsefesinin debu görüşe uygun olarak hakikati mutlak, Sokratesçi erdem görüşünü ise ideal ilan ettiğini, bu esnada kavramların ulaştırdığı hakiki bir dünyanın tasarımının ortaya çıktığını ekler. Ardından, bu tasarım felsefeden devralınarak din alanına aktarılır. Hıristiyanlık, “hakiki dünya” anlayışını dünya/ötedünyave günah/sevap ikiliğini baz alarak yeniden şekillendirirken, hakiki dünyanın ahlaklı ve dindar insana vaat edildiği fikrini aşlar. Rahiplerin toplumsal hayatta söz sahibi olabilmek adına kendi yorumları doğrultusunda müdahalelerde bulunduğu Hıristiyanlığın ahlak yorumu, trajik dünya yorumu da dâhil olmak üzere, kendisi dışındaki tüm diğer ahlak yorumlarını “günahkâr” olduğu gerekçesiyle yargılar ve olumsuzlar. “Hakiki dünya” vaadi ve bu olumsuzlayıcı yapısı sayesinde

Avrupa'daki egemen dünya yorumu haline gelerek kendisini mutlak ilan eder. Rönesansla birlikte yükselen şüphecilik ve bilimsel bulguların eski paradigmaları sarsması sonucunda ise bu tasarımdan şüphe duyulmaya başlanır. Son olarak modern dönemin yükselen pozitivizm anlayışı, bilgisel olarak ulaşamadığı gerekçesiyle hakiki dünya fikrine tamamıyla yüz çevirir (Nietzsche, 2005a, s. 36). Fakat yüz çevrilse dahi, kültür bu inancın üzerinden temellenerek geliştiğinden bilim dışındaki etkinlik alanlarındaki hakiki dünya fikrinden vazgeçilebilmekte, ne de ona inanmaya devam edilebilmektedir. Hatta bilimin temelleri de bu fikir üzerinden geliştiğinden, bilimsel yöntemin hakikate ulaştırdığı inancına dikkat edilirse, metafizik inanç varlığını bilimde dahi korumaktadır. Üstelik hakiki dünyanın yüceliği nedeniyle gözden düşen içinde yaşadığımız dünya, hakiki dünyaya duyulan inanç yitirilse dahi kendi değerini henüz kazanamamıştır. Tarihin en güçlü ve en uzun sürmüş yalanı olarak tespit edilen bu metafizik inanç, varoluşun değerini garantileyen ve kültürün tüm altyapılarına sızarak onu modern döneme kadar şekillendiren temel olduğundan, Avrupa insanı o olmadan yönünü nasıl tayin edeceği, yeni değerlere nasıl ulaşabileceği konusunda kafa karışıklığı yaşamaktadır. Metafizik inancın çökmeye başlaması nedeniyle giderek yozlaşan bu kültür ortamında, onun peşinden giderek üretilmiş olan kavramlarla felsefi ve ahlaki meselelerde iş görülmeye devam edilmesi; Avrupa'yı kaplamaya başlayan anlam ve değer yitimi konusundaki bunalımın yani nihilizmin esas kaynağı olarak görülmektedir (Ansell-Pearson, 2011, s. 56-57).

Nietzsche yaşamın üstünde bir değer atfedilen kurguların yaşamın değerini düşürdüğünü öne sürmektedir (Deleuze, 2010, s. 111). Mutlak hakikate dair kurgu da yaşamın değerini düşürerek nihilizme sebep olmaktadır. Belirli bir ahlak anlayışını temellendirmeye yönelik böylesi bir kurgu, mevcut anlam ve değerlerin yitimine sebep olmasının yanında, yeni değerlerin belirlenmesinin de önünü tıkamaktadır. Dolayısıyla ondan kurtulmak gerekmektedir. Metafizik felsefe, din ve bilim, bengi oluşun, varoluşun ve acının inkârı üzerinden şekillenmiş, yaşamı içindeki acılarla birlikte değerli kabul etmeyi sağlayan sanatı ise hakikate

ulaştırmadığı gerekçesiyle değersiz ve faydasız bir alan olarak göstermiştir. Oysa Avrupa değerler ve anlamlar konusunda bir çıkmaza srklendiğinden yeni anlam ve değerler üretememektedir. Bu nedenle bu anlam ve değerlerin yeniden filizlenebileceği ortam olarak sanatın gücünün yükseltilmesi ve onun ahlaki kısıtlamalardan kurtarılabilmesi adınametafizik felsefenin, dinin ve bilimin hakikat ve ahlak konusundaki “yalanlarının ortaya dökülmesi” zaruridir (Nietzsche, 2010a, s. 853). Nietzsche’ye göre yalan kendi başına kötü bir Şey değildir; yaşama ayarttığı sürece bir yalan oldukça değerli bile olabilir. Mutlak bir hakikat olmadığı için yalan da kendi başına bir sorun teşkil etmez. nemli olan hangi amaç için yalan sylendiğidir (Nietzsche, 1996, F56-58). Bu bakımdan yalanın yaşamın değerini yükselttiğine mi yoksa düşürdüğüne mi bakmak gerekir. Bu perspektiften bakıldığında yaşamın değerini düşüren bir yalanın, insanlığa faydası dokunmadığı gibi, insanlığa ve onun yaşamı değerlendirme biçimine zarar veren bir unsurdur. Bir kanaatin bir hakikat olduğu konusundaki yalan ise yaşamsal olanın ve onun değerinin üstünü örtmesi bakımından diğer gündelik-basit yalanlardan daha tahrip edici olabildiğini göstermektedir (Nietzsche, 2007, F483). Bu yalana duyulan inanç doğrultusunda yaklaşık iki bin yıldır insanlığın yn tayin edilmiş, ona ulaştırabilecek yegâne yöntemin araştırılması süreciyle birlikte, felsefe sahnesinde yöntemler birbiriyle çarpışarak tek bir yöntemin, yani bilimsel yöntemin zaferine şahit olunmuştur. Bu esnada tüm çarpışmaların gerisindeki belirgin temel ise çeşitli görüşlerin kendilerini hakikat ilan etmek adına temellendirilmiş varsayımlar üretmesi olarak kalmıştır (Nietzsche, 2007, F630). Bu durumda hakikat, tarihteki halkların g istencine göre şekillenen, yüceltilen benzetmelerbtn olarak görünür. Bu benzetmelerbtn mutlak olmaiddiaları nedeniyle kendilerinden başka türden yaşam yorumlarının yahut yöntemlerin varolmasına izin vermemişlerdir. Dünyaya dair yorumların bu Şekilde kısırlaşmasının önünü alabilecek sanatsal yaratımlar ise bilimsel olmadıkları gerekçesiyle değersiz addedilerek bir kenara bırakılmaktadırlar.

Oysa bilimin inşa ettiği dünyayı oluşturan kavramlar da dünyaya dair yorumlarımızdan başka bir Şey değildirler. Bu yorumlar farklılıkların törpülenmesi,

ayrıcalıkların ve sınırların belirlenmesi ile gayet insani bir biçimde üretilmişlerdir. Kavramlardan kurulan bu yapı, bize hakikati değil, tarihte seyreden insani ilişkiler bütününden müteşekkil bir dünya imgesini vermektedir (Nietzsche, 1998, s. 63). Hakikat görüşü tarafından yüceltilen dürüstlük arzusu da toplumsal bir ihtiyaç olarak güvenlik ve bilinebilirlik isteğinden ötürü ortaya çıkmış yine gayet insani bir dürtüdür. Bu bağlamda kavramlar, yasalar, idealar, erdem görüşleri ve çeşitli ahlaklar insanların dünyaya ve varoluşa dair antropomorfik yorumlarından başka bir şey değildirler. Üstelik onlar, sanatsal bir üretim faaliyeti sonucunda oluştuğu halde, “hakikat” kavramıyla gölgelenerek kaynakları unutulduğu için, mutlak olduklarını, tüm insanlık için geçerli olduklarını iddia ettikleri ölçüde birer yalandırlar (Nietzsche, 1998, s. 59-61).

Tüm bu kavramların kaynağında, onlara anlam kazandıran grubun dünyaya dair bakış açısı bulunmaktadır. Bu bağlamda bir şeyin anlamı, onda hangi kuvvetin kendisini ifade ettiği bilinirse anlaşılacaktır (Deleuze, 2010, s. 16). Böylece Nietzsche tarafından dünyaya ve insana dair bir ifade oldukları ölçüde yoruma, mutlak olduklarını iddia ettikleri ölçüde birer yalana indirgenen bu kavramların değeri, onların anlam içeriğine dönüştürülür: Bir kavramın kendi başına ifade ettiği bir mutlak göndereni yoksa bu kavram onu icat eden insan gruplarına gönderide bulunmaktadır. Bu insan grupları ise güçlü ya da zayıf, soylu ya da aşağı, efendi ya da köle olma özelliğine göre ikiye ayrılmaktadır (Nietzsche, 2003b, F260). Birinci gruptakiler yaşama dair kendi perspektiflerini kendi üzerlerinden belirleyerek yaşamı yükselten yorumlar ortaya koyarlarken, ikinci gruptakiler kendisi gibi olmayana yönelerek onu olumsuzlayan bir perspektiften yaşama bakmaktadırlar. Kendilerine has bir perspektiften yaşama bakmadıkları için de kendi değerlerini belirlemekten uzaktırlar. Bu bakımdan onlar Nietzsche tarafından “sürü” olarak nitelendirilirler. Nihilizm bu iki grubu sınamaya tabi tuttuğu anda, kendi değerlerini üretmekten aciz olan grubun yaşama dair yeni bir yorum üretemeyeceği açıktır. Aktif bir nihiliste dönüşecek diğer grup ise mutlak anlamların yokluğunda bir değer yoksunluğu bunalımı yaşamak yerine yeni değerler ortaya koyma gücüne sahip olacaktır (Deleuze, 2010, s. 217-219).

Bu bakımdan Nietzsche Avrupa'yı yeni bir dönemin beklediğinin haberini vermektedir: Öncelikli olarak yaşanacak olan anlam ve değer yoksunluğunun ardından, bu bunalımdan çıkış sanatın gücünü yeniden kazanması ile mümkün olacaktır. Sanatın gücü ise dünya yorumlarının çoğulluğunda gizlidir. Zira Nietzsche, *Dionysosçu* hakikat anlayışını geride bırakan metafizik felsefenin temel kavramlarının ve varsayımlarının değerini düşürerek, mutlak hakikatler yerine yaşamın acılarına dair *Dionysosçu* hakikatleri geçirerek, yaşama dair farklı varoluş biçimleri ve yorumları insanlık için yeniden önemli kılmaya çalışmaktadır.

Felsefede *Dionysosçu* hakikat anlayışının merkeze alınması ise büyük, önemli ve mutlak hakikatler peşinde koşmak yerine, varoluştaki yabancı ve sorunsal yanlara yönelerek yaşamda insanın kendisi ile yüzleşmesini sağlamaktan geçmektedir. Varoluştaki sorunsal yanlar, insanlığın yüzleşmekten kaçtığı acı hakikatlerdir. Bu hakikatlere dair arayış ise Nietzsche'ye göre herhangi bir öte-dünya fikrine yaslanmayan, yaşamla yüzleşecek denli kendisine karşı dürüst olmayı hedefleyen nitelikte bir felsefe ile mümkündür:

Felsefe, bugüne dek anladığım, yaşadığım gibisi, yüksek dağda, buz içinde gönüllü yaşamaktır, –varoluştaki yabancı, sorunsal olanı, şimdiye dek töre'nin yargıladığı her şeyi arayıştır. Yasaklar içinde böylesine uzun bir gezginlikten edindiğim görgümle, bugüne dek yapılan töreleştirmenin, ülküleştirmenin nedenlerini, istendiğinden başka türlü görmeyi öğrendim (...) Bir kafa ne denli doğruya dayanabilir, ne denli doğruyu göze alabilir? Benim için gitgide asıl değer ölçüsü bu oldu. Yanılgı (ülküye inanç) körlük değildir, yanılgı korkaklıktır... Bilgide her kazanç, ileriye atılan her adım yüreklilikten gelir, kendi kendine karşı sertlikten, dürüstlükten gelir (...) *Nititur in vetitum*¹. Felsefem bu parolayla üstün gelecek birgün; çünkü şimdiye dek, kural olarak, yalnız doğruları yasakladılar." (Nietzsche, 2003a, 8-9)

Nietzsche'nin bu perspektifsel yaşam görüşü çizgisinden hakikat ve yalan ikiliğine bakıldığında, yalan ve hakikat kendi başına bir değere sahip olmaktan çok, yaşamı yükselttiği ve zenginleştirdiği oranda bir değer kazanmaktadır. Bunun yanında bu yorumları kimin ortaya koyduğu, yaşama bakışı açısından hangi gruba dâhil olduğu da bu değerın niteliği açısından oldukça önemli bir hale gelmektedir. Nietzsche'nin "güçlüler"inin yalanları, "zayıflar"ının hakikatlerinden daha kıymetli

olabilmektedir. Zira bu güçlüler “mutlak hakikat” iddiasında bulunmaktan çok, kendi görüşlerinin peşinden giden insanlar olarak görünmektedirler.

Yorumların çoğulluğunun önünü açan böylesi bir görüş, yine de kendisinde sınıflandırmacı bir bakış açısını barındırmaktadır. Yaşam yorumlarının özellikleri bakımından insanlığı ikiye ayıran böyle bir bakış açısı, mevcut hakikat yorumlarını değersizleştirirken, belirli bir takım yalanların değerini yükseltmektedir. Platon’da yalanın değeri yine amacı bakımından kamusal yararı üzerinden ölçülürken, Nietzsche yalanın değerini kamusalıktan geri alarak bireylerin yaşamları çizgisine çekmektedir. Bu bireylerin görüşleri ise filozof/sıradan insan ikiliği yerine güçlüler-soylular-trajik insanlar/zayıflar-sürü-kuramcı insanlar ikilikleri üzerinden değer kazanarak, yalan birinci grubun bakış açısından yaşamı yükseltecek bir özelliğe kavuşmaktadır. Hakikat ise mutlak olma özelliğini yitirerek, felsefede varoluşun sorunsal yanları ile ilgili olmak durumundadır. Sanatın, varoluşun ve fark yaratan yorumların değerini yükseltmek adına gerçekleştirilen bu hamle ise kendisinde dikkat edilmesi gereken birtakım tehlikeler barındırmaktadır.

Nietzsche yaşamın değeri bakımından metafizik eleştirisinde kendisiyle tutarlı görünse de, insanları kategorik olarak bölümleyen ve onların üretimleri bakımından değerlerini ortaya koyan bu bakış açısını kendisi de korumaktadır. Yalan düşmanlığı üzerinden mutlak hakikat anlayışları geliştirerek farklı yorumları dışlamak, ahlaksız yahut günahkâr ilan etmek, bu esnada yaşamı ve dünyayı da değersizleştirmek üretkenliğin tahrip edilmesi bakımından Nietzsche’nin de karşı durduğu bir mesele iken, belli bir grubun görüşlerinin değerini yükseltmek adına onların yalanlarına dahi sahip çıkmak da, eninde sonunda “bizim gibi olmayanların” yaşamlarını ve görüşlerini önemsiz addederek çöpe atmamıza sebep olabilir. Başka bir deyişle böylesi bir bakış açısı birilerinin yalanlarının ya da hakikatlerinin diğerleri üzerinde tahakküm kurması problemini beraberinde getirebilecektir.

Günümüzde yaşadığımız toplumsal ve siyasi sorunların temel sebeplerinden biri olarak görebileğimiz bu tahakküm kurma çabası, insanların çeşitli dünya yorumlarının ve bunların sözel ifadelerinin üzerini örtme, çarpıtma yahut yok sayma ekseninde insanların kendi yaşamları ve görüşleri üzerinde büyük bir baskı kurulmasına ve özgürlüklerinin kısıtlanmasına zemin oluşturmaktadır. Aynı tahakkümün bir başka uzantısı ise yorumların çeşitliliğini savunurken, bu yaklaşımların yalnızca insani faydayı gözetmesi durumunda, diğer canlıların ve onlarla paylaştığımız çevrenin değersizleştirilmesi ve özgürlüğünün kısıtlanmasıdır. Bu mesele de adeta değersiz ve boş bir uğraşı olma durumuna indirgenmektedir. Zira kendi yaşam yorumumuz bize has iken başka yaşam biçimleri ve onunla şekillenen yaşam yorumları mevcuttur, bunlar da aynı oranda değerli olma hakkına sahiptir ve bu hakka özen gösterilmesi gerekmektedir. İnsanların kendi yaşamlarını kendilerinin belirleyebilmesi ve diğerlerinin yaşamlarına saygı ve özen gösterebilmesi ise böyle bir ortamda her gün ve yeniden bu uğurda mücadele etmeleri ile mümkün olabilmektedir. Bahsi geçen ikili-kategorik değer anlayışı yerine çoğulcu yorumlara saygı ve özen, kendi yorumlarımıza eleştirel bakabilmenin yanında kendimizden farklı olana kulak verebilmek, belki de zengin bir yaşam ve hatta kültüre ulaşabilmek için daha yapıcı bir yaşam yolu olarak görülebilir.

Kaynakça

- Ansell-Pearson, K. (2011). *Kusursuz Nihilist*. Cem Soydemir (Çev). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Deleuze, G. (2010). *Nietzsche ve Felsefe*. Ferhat Taylan (Çev). İstanbul: Norgunk Yayıncılık.
- Nietzsche, F. (1996). *Deccal*. Oruç Aruoba (Çev). İstanbul: Hil Yayınevi.
- Nietzsche, F. (1998). "Ahlakdışı Anlamda Doğruluk ve Yalan Üzerine". Oruç Aruoba (Çev). *Cogito*. Sayı 16. İstanbul:s. 55-66.
- Nietzsche, F. (2003a). *Ecce Homo*. Can Alkor (Çev). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Nietzsche, F. (2003b). *İyi ve Kötünün Ötesinde*. Ahmet İnam (Çev). İstanbul: Say Yayınları.
- Nietzsche, F. (2005a). *Putların Batışı ya da Çekiçle Nasıl Felsefe Yapılır?*. Mustafa Tüzel (Çev). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Nietzsche, F. (2005b). *Tragedyanın Doğuşu*, Mustafa Tüzel (Çev). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Nietzsche, F. (2007). *İnsanca, Pek İnsanca 2*, Mustafa Tüzel (Çev). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Nietzsche, F. (2010a). *Güç İstenci*, Nilüfer Epçeli (Çev). İstanbul: Say Yayınları.
- Nietzsche, F. (2010b). *Yunanlıların Trajik Çağında Felsefe/ Bir Polemik*. Turan Erdem (Çev). İstanbul: Arya Yayıncılık.
- Nietzsche, F. (2011a). *Ahlakın Soykütüğü Bir Polemik*. Zeynep Alagonya (Çev.) İstanbul: Kabalci Yayınları.
- Nietzsche, F. (2011b). *Şen Bilim*. Ahmet İnam (Çev). İstanbul: Say Yayıncılık.
- Platon. (1958). *Devlet*. Sebahattin Eyüpoğlu, M. Ali Cımcöz (Çev). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Sonnotlar

¹ Yasaklanmış olana erişmektir amacımız. – Ovidius, Aşk Şiirleri III. 4.